

De kunst van het kaartmaken

Van ambachtelijke kaart tot digitale wereld

In deze les ontdekken leerlingen de fascinerende wereld van historische cartografie. Aan de hand van indrukwekkende kaarten en globes uit het Rijksmuseum ontdekken zij hoe kunstenaars en wetenschappers samenwerkten om de wereld in beeld te brengen. De les combineert kunst, techniek en geschiedenis en stimuleert leerlingen om na te denken over hoe kaarten niet alleen functioneel, maar ook esthetisch meesterlijk konden zijn. Door te analyseren én zelf een mentale kaart te schetsen, ervaren leerlingen het ambacht van kaartmaken.

Korte omschrijving	Leerlingen onderzoeken het ambacht van cartografie door de details, nauwkeurigheid (voor die tijd) en esthetiek van historische kaarten te analyseren. Ze reflecteren op de combinatie van kunst en wetenschap en maken een snelle schets van een 'mentale kaart'.
Doelgroep	VO bovenbouw (havo/vwo, vanaf klas 3); geschikt voor vakken als Geschiedenis, Aardrijkskunde, CKV, Kunst Algemeen, Wiskunde (navigatie).
Leerdoelen	Na deze les kunnen leerlingen: 1 Het ambacht en de precisie achter historische cartografie herkennen en beschrijven aan de hand van voorbeelden uit het Rijksmuseum. 2 Analyseren hoe zowel wetenschappelijke kennis als artistiek vakmanschap nodig was voor het maken van historische kaarten. 3 Reflecteren op de veranderende rol en het ambacht van kaartmaken van vroeger naar nu. 4 Een snelle schets maken van een persoonlijke 'mentale kaart' of een symbool dat navigatie of een plek vertegenwoordigt.
Duur	1 lesuur (50 minuten).
Benodigde materialen	Internettoegang (Rijksmuseum website, 'Vertel je Verhaal'), afbeeldingen van historische kaarten (atlassen, globes, wandkaarten), (digitaal) werkblad, schetsmateriaal (papier, potloden).

Lesopzet

Les 1

1 Introductie (10 minuten): Werelden in kaart gebracht

- > **Docent:** Toon een afbeelding van een indrukwekkende historische kaart of globe uit de Rijksmuseumcollectie. Gebruik de Rijksmuseum website of zoek via 'Vertel je Verhaal' naar collecties of objecten met zoektermen als 'kaarten', 'cartografie', 'atlassen', 'globes'. Zoom in op details zoals versieringen, kompasrozen of kustlijnen.
- > **Klassikale vragen:** "Wat valt je op aan deze kaart? Hoe gedetailleerd is hij? Welke vaardigheden had je nodig om dit te maken (denk aan tekenen, meten, navigeren)? Is dit kunst of wetenschap, of allebei?"
- > **Doel:** nieuwsgierigheid wekken naar het ambacht van kaartmaken en de combinatie van precisie en esthetiek.

2 Onderzoek en analyse (20 minuten): Navigeren door details

- > **Leerlingen (individueel of in duo's):** ga naar de Rijksmuseum website of gebruik de 'Vertel je Verhaal'-pagina en kies een historische kaart of globe. Zoom in op verschillende elementen.
- > **Opdracht (werkblad onderaan de lesbrief):**
 - Welke kaart/globe heb je gekozen?
 - Beschrijf 2-3 ambachtelijke details die opvallen (bijv. de letters, de tekening van schepen/monsters, de versierde rand, de kompasroos).
 - Hoe probeerde de maker de kaart zo nauwkeurig mogelijk te maken? Welke uitdagingen waren er vroeger bij kaartmaken?
 - Welke rol speelde esthetiek (mooi maken) bij deze functionele objecten?
- > **Doel:** leerlingen leren kijken naar het vakmanschap en de complexiteit van historische kaarten.

3 Creatieve verwerking (15 minuten): Mijn wereld in lijnen

- > **Opdracht:** Maak een snelle schets. Dit kan een 'mentale kaart' zijn van een plek die belangrijk voor je is (je route naar school, je buurt) of een symbool dat navigeren, reizen of een specifieke locatie vertegenwoordigt. Gebruik lijnen en eenvoudige vormen, geïnspireerd door de historische kaarten.
- > **Doel:** zelf ervaren hoe je met visuele middelen een plek of route kunt representeren.

4 Afsluiting (5 minuten): Delen en reflectie

Laat enkele leerlingen hun schets en het gekozen detail kort laten zien en vertellen wat ze hebben gemaakt en waarom.

- > **Klassikale vraag:** "Wat heb je geleerd over het ambacht van kaartmaken en hoe belangrijk precisie en detail zijn bij het overbrengen van informatie?"
- > **Doel:** reflecteren op de waarde van ambachtelijke precisie, vroeger en nu (denk aan digitale kaarten).

De kunst van het kaartmaken, van ambachtelijke kaart tot digitale wereld

Differentiatie

- > **Minder ervaren:** Focus op het herkennen van basis-elementen op de kaart (land, water, steden) en eenvoudige decoraties. De schets is een simpele weergave.
- > **Meer ervaren:** Laat leerlingen dieper ingaan op de projectiemethode, de symboliek of de historische context van de kaart (bijv. ontdekkingsreizen, handel). De schets kan complexer zijn.

Exit Ticket:

- > “Noem één ambachtelijke vaardigheid die nodig was om een historische kaart te maken.”
- > “Wat vind je het meest fascinerende detail op een historische kaart?”

De kunst van het kaartmaken, van ambachtelijke kaart tot digitale wereld

Ga naar de Rijksmuseum website of gebruik de 'Vertel je Verhaal' - pagina en kies een historische kaart of globe. Zoom in op verschillende elementen.

De Kunst van het kaartmaken - Werkblad

- > Welke kaart/globe heb je gekozen?

.....

.....

.....

- > Beschrijf 2-3 ambachtelijke details die opvallen (bijv. de letters, de tekening van schepen/monsters, de versierde rand, de kompasroos).

.....

.....

.....

- > Hoe probeerde de maker de kaart zo nauwkeurig mogelijk te maken? Welke uitdagingen waren er vroeger bij kaartmaken?

.....

.....

.....

- > Welke rol speelde esthetiek (mooi maken) bij deze functionele objecten?

.....

.....

.....